

राष्ट्रीय कृषि व ग्रामीण विकास बँक

(NABARD- National Bank for Agriculture and Rural Development)

- 1979 मध्ये अखिल भारतीय ग्रामीण पतपुरवठा पुनर्विलोकन समिती श्री.बी. शिवरामन यांच्या अध्यक्षतेखाली स्थापन करण्यात आली होती, या शिवरामन समितीच्या शिफारशीनुसार नाबार्ड कायदा 1981 संसदेत पास करण्यात आला, वरील कृषी पतविभाग, ग्रामीण नियोजन आणि पतकक्ष व कृषी पुनर्वित्त व विकास महामंडळ यांच्या एकत्रीकरणानुन **12 जुलै 1982 मध्ये** भारतात नाबार्ड (NABARD-National Bank for Agriculture and Rural Development) या शिखर बँकेची स्थापना करण्यात आली.
- पूर्वी शेतकी व ग्रामीण पतपुरवठ्यासंबंधीची जी कामे भारतीय रिझर्व बँक करीत असे ती सर्व कामे नाबार्डकडे सोपविण्यात आली. ग्रामीण क्षेत्राचा सर्वांगीण विकास घडवून आणण्यासाठी आवश्यक असलेला वित्तपुरवठा करणारी नाबार्ड ही एकमेव शिखर संस्था आहे.

नाबार्ड म्हणजे काय व स्थापन करण्यामागचा उद्देश:

- नाबार्ड म्हणजे नॅशनल बँक फॉर अॅग्रीकल्चर अँड रुरल डेव्हलपमेंट आणि भारतीय ग्रामीण बँकिंग व्यवस्थेतील सर्वोच्च नियामक संस्था आहे. ही एक विकास बँक आहे ज्याचा उद्देश ग्रामीण भागात पतपुरवठा आणि नियमन करणे आहे.
- नाबार्ड ही कृषी आणि ग्रामीण विकासासाठी एक राष्ट्रीय बँक आहे, जी कृषी, लघु उद्योग, कुटीर ग्रामोद्योग, हस्तकला, आणि इतर ग्रामीण हस्तकला आणि संलग्न आर्थिक क्रियाकलापांच्या विकासासाठी क्रेडिट आणि इतर सुविधा प्रदान आणि नियमन करण्याच्या उद्देशाने स्थापन केली गेली.

नाबार्डचे व्यवस्थापन:

-नाबार्डचे **मुख्यालय मुंबईत** असून २८ प्रादेशिक कार्यालये व एक उपकार्यालय आहे, नाबार्डची ६ प्रशिक्षण केंद्रे कार्यरत आहेत. नाबार्डचा कारभार संचालकांच्या मंडळाकडून पाहिला जातो. नाबार्डच्या २ संलग्न संस्था नाबार्ड कंसल्टंसी सर्व्हिसेस आणि नाबार्ड फायनशिल सर्व्हिसेस कार्यरत आहेत.

1. रिझर्व्ह बँकेचा डेप्युटी गव्हर्नर हा नाबार्डचा अध्यक्ष असतो.
2. या व्यतिरिक्त रिझर्व्ह बँक तीन संचालक नेमते.
3. केंद्रसरकार तीन संचालक नियुक्त करते.
4. सहकारी बँकामधील दोन आणि व्यापारी बँकामधील एक तज्ञ संचालक नेमले जातात.
5. ग्रामीण अर्थव्यवस्था व ग्रामीण विकास यांच्याशी संबंधित दोन संचालक नियुक्त केले जातात.

राज्य सरकार दोन संचालक नियुक्त करतात.

1. याशिवाय एक व्यवस्था संचालक असतो.
2. आणि एक पूर्ण वेळ संचालक असतो

नाबार्डचे भांडवल:

1)नाबार्डचे सुरुवातीचे अधिकृत भांडवल 500 कोटी रुपये स्थापनेवेळी नाबार्डचे भाग भांडवल 100 कोटी रु. होते नंतर ते नाबार्ड सुधारणा कायदा-2000 नुसार 2001 पासून 2000 कोटी रु. करण्यात आले.

2)नाबार्डमध्ये सर्वाधिक भांडवल रिझर्व्ह बँकेचे होते अलीकडे रिझर्व बँकेने या भांडवलातील 71.5%वाटा (1430 कोटी रु.) भारत सराकारकडे वर्ग केला आहे ,तर रिझर्व्ह बँकेकडे फक्त 1% वाटा राहिला आहे.

नाबार्डची कार्ये:

-राज्य सहकारी बँक, क्षेत्रीय ग्रामीण बँका, भूविकास बँका इत्यादींना अल्प मुदत, मध्यम व दीर्घमुदतीची कर्जे देणे.

-शेतीक्षेत्र, लघुउद्योग, ग्रामीण व कुटीरोद्योग, हस्तोद्योग या क्षेत्रांना गुंतवणूक व उत्पादनकार्यासाठी वित्तपुरवठा करणे.

-सहकारी सोसायट्यांचे भागभांडवल पुरविण्यासाठी नाबार्ड घटक राज्यसरकारांना वीस वर्षे मुदतीपर्यंतची दीर्घ मुदतीची कर्जे देऊ शकते.

-शेतीक्षेत्राशी व ग्रामीण भागाच्या विकासाशी संबंधित व मध्यवर्ती सरकारची मान्यता असलेल्या कोणत्याही संस्थेला दीर्घ मुदतीची कर्जे नाबार्ड देऊ शकते. किंवा अशा संस्थांचे भागभांडवल विकत घेऊन अशा संस्थांमध्ये गुंतवणूक करू शकते.

-सहकारी बँका, राज्य सहकारी बँका व क्षेत्रीय ग्रामीण बँकांच्या कार्याची तपासणी करण्याचे अधिकार नाबार्डला देण्यात आलेले आहेत.

-ग्रामीण परिक्षेत्रात विकासात्मक पतपुरवठा करणाऱ्या सर्व वित्तीय संस्थांची शिखर संस्था व पुनर्वित्त संस्था म्हणून काम करणे.

-हे बचत गटांमधील संबंध प्रस्थापित करते.

-हे गरीब शेतकऱ्यांना कर्ज उपलब्ध करून देणाऱ्या "विकास वाहिनी" स्वयंसेवक कार्यक्रमांना देखील पाठिंबा देते. शेतकरी कल्याणकारी कामे करतात.

-ग्रामीण भागात पायाभूत सुविधा निर्माण करण्यासाठी नाबार्डने नाबार्डच्या पायाभूत सुविधा विकास सहाय्यक (एनआयडीए) ची स्थापना केली आहे. त्यापैकी सन 2012-13 मध्ये 2800 कोटी रुपये मंजूर झाले व विकास कामांसाठी 859.70 कोटी रुपये वितरित करण्यात आले.

-नाबार्ड देशातील सर्व जिल्ह्यांसाठी वार्षिक कर्ज योजना तयार करते. ग्रामीण क्षेत्रातील बँकिंगमध्ये नवीन संशोधन कार्य हाती घेण्यात आले आहे. याशिवाय कृषी संशोधनातही मदत करते.

नाबार्ड (दुरुस्ती) विधेयक, 2017

- वरील सुधारण अधिनियमातून केंद्र सरकारला नाबार्डची अधिकृत भांडवल 5000 कोटी रुपयांवरून 30,000 कोटी रुपयांपर्यंत वाढविण्याचे अधिकार देण्यात आले आहेत.नाबार्डच्या भांडवलात वाढ: 1981 च्या कायदानुसार नाबार्डची राजधानी 100 कोटी रुपयांपर्यंत असू शकते.

- रिझर्व्ह बँकेच्या सल्ल्यानुसार केंद्र सरकारतर्फे ही भांडवल आणखी 5000 कोटीपर्यंत वाढवता येऊ शकते. या कायद्यामुळे नाबार्डची भांडवल 30000 कोटी रुपयांपर्यंत वाढविण्यास केंद्र सरकार परवानगी देते.

सूक्ष्म, लघु व मध्यम उद्योग (एमएसएमई):

-1981 च्या कायद्यानुसार नाबार्ड 20 लाख रुपयांपर्यंतची गुंतवणूक असलेल्या उद्योजकांना यंत्रसामग्री व वनस्पतींसाठी कर्ज आणि इतर सुविधा देते. सुधारित कायद्यात उत्पादन क्षेत्रातील 10 कोटी आणि सेवा क्षेत्रा-तील 5 कोटी रुपयांपर्यंतच्या गुंतवणूकीचा समावेश आहे.

-1981 च्या कायद्यांतर्गत लघु उद्योजकांच्या तज्ञांचा नाबार्डच्या संचालक मंडळामध्ये आणि सल्लागार समितीत समावेश आहे. याशिवाय छोट्या, लहान आणि विकेंद्रित क्षेत्रात कर्ज देणाऱ्या बँकांना नाबार्डकडून आर्थिक मदत मिळू शकते. या तरतुदीतील सूक्ष्म, लघु आणि मध्यम उद्योगांना या कायद्यात समावेश आहे.

byjusexamprep.com

byjusexamprep.com